De Negationismewet op het hellend vlak*

Stefan Sottiaux en Jogchum Vrielink**

Het gevaar van de 'slippery slope' is een klassiek argument tegen de beperking van meningsuitingen. Dergelijke beperkingen kunnen immers leiden tot allerlei vormen van censuur. In deze bijdrage wordt ingegaan op de plannen om de Negationismewet uit te breiden, waarmee men volgens de auteurs in de val dreigt te trappen waarvoor het 'slippery slope'-argument waarschuwt. Na een schets van de huidige wet en de mogelijke wijziging, zal worden aangetoond dat verruiming van de strafbaarstellingen in de Negationismewet niet nodig is, en bovendien op gespannen voet staat met grondwettigheidsvereisten.

Proloog

Voorafgaand aan de publicatie werd dit artikel al elektronisch verspreid, teneinde bij te kunnen dragen aan het politieke debat. Inmiddels heeft de Commissie voor de Justitie van de Senaat een amendement aangenomen dat de uitbreiding de Negationismewet uit het wetsontwerp schrapt. De geplande wijziging was vanuit verschillende hoeken onder vuur komen te staan. De bevoegde minister zou voorlopig afzien van de uitbreiding, maar verklaarde de discussie op een later tijdstip te zullen voortzetten.[1] Waakzaamheid blijft dus geboden...

1. Inleiding

Het gevaar van de 'slippery slope' oftewel het 'hellend vlak' is een klassiek argument tegen de beperking van meningsuitingen. De redenering verloopt als volgt: het bestraffen van een beperkte categorie van schadelijke uitlatingen leidt onvermijdelijk tot het vervolgen van allerhande minder schadelijke uitingen, en resulteert op termijn in een totale inflatie van censuurmaatregelen.

Een voorbeeld. Het schadelijke karakter van racistische uitspraken voor slachtoffer en maatschappij is relatief onomstreden. Maar, zo luidt de 'slippery slope'-redenering, bestraffing kan beter achterwege blijven omdat de argumenten voor het aanpakken van racistische uitlatingen (ze zijn beledigend, tasten de menselijke waardigheid aan, veroorzaken mogelijk discriminatie, etc.) ook voor tal van andere meningen gelden, die dan – om consequent te blijven – op hun beurt moeten worden verboden. Het gevolg is dat de wetgever steeds verder wegglijdt van de oorspronkelijke consensus omtrent het schadelijke karakter van racistische uitspraken en zich uiteindelijk op glad ijs begeeft.

De logica van het hellend vlak is maar één van de elementen van het debat rond de beperking van meningsuitingen. Het 'slippery slope'-gevaar weegt niet altijd op tegen de noodzaak om bepaalde misbruiken van de vrije meningsuiting aan banden te leggen. Wat het argument in ieder geval duidelijk maakt, is dat de wetgever waakzaam moet blijven.

Als illustratie van deze noodzaak gaan we in het volgende in op de momenteel geplande uitbreiding van de Negationismewet,[2] waarmee de Regering en het parlement volgens ons in de val dreigen te trappen waarvoor het 'slippery slope'-argument waarschuwt.

Na een schets van de huidige wet en de voorgenomen wijziging (2), zal achtereenvolgens worden aangetoond dat verruiming van de strafbaarstellingen in de Negationismewet niet nodig is (3), en bovendien (minstens) op gespannen voet staat met grondwettigheidsvereisten (4).

2. Wet en ontwerp

A. Huidige Negationismewet

In haar huidige vorm verbiedt de Negationismewet het – in de omstandigheden van artikel 444 Sw.[3] – ontkennen, schromelijk minimaliseren, pogen te rechtvaardigen of goedpraten van "de genocide die tijdens de Tweede Wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd" (art. 1 lid 1). Aangaande het moreel element stelde het Arbitragehof bij grondwettelijke toetsing dat er ten aanzien van de strafbaar gestelde uitingen een (weer-

* *De auteurs danken E. Brems, E. Claes, M.E. Storme en J. Velaers voor hun waardevolle suggesties.*

** *Stefan Sottiaux is assistent aan de Universiteit Antwerpen en advocaat aan de balie van Brussel. Jogchum Vrielink is assistent aan de K.U. Leuven.*

1 Zie o.m.: F. BAYENS, "Senaat past negationismewet niet aan", De Tijd, 8 juni 2005, 2; X, "Négationnisme - Onkelinx retire son projet de loi", Le Soir, 8 juni 2005. Vgl. ook mevr. DEFRAIGNE die stelde dat haar fractie zelfs niet zal wachten op de minister, maar de uitbreiding direct weer op de agenda wil zetten. "Nous avons perdu une bataille, pas la guerre", zo luidt het (ibid.).

2 Wet 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de Tweede Wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd, B.S. 30 maart 1995. Gewijzigd bij Wet 7 mei 1999 (B.S. 25 juni 1999). Zie uitvoerig: T. VANDROMME, "Negationisme", Comm.Straf. 2004, 159-179; D. DE PRINS, S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, Handboek Discriminatierecht, Mechelen, Kluwer, 2005, 413-439.

3 Dat wil zeggen dat de tenlasteleggingen moeten geschieden: "hetzij in openbare bijeenkomsten of plaatsen; hetzij in tegenwoordigheid van verscheidene personen, in een plaats die niet openbaar is, maar toegankelijk voor een aantal personen die het recht hebben er te vergaderen of ze te bezoeken; hetzij in om het even welke plaats, in tegenwoordigheid van de beledigde en voor getuigen; hetzij door geschriften, al dan niet gedrukt, door prenten of zinnebeelden die aangeplakt, verspreid of verkocht, te koop geboden of openlijk tentoongesteld worden; hetzij tenslotte door geschriften, die niet openbaar gemaakt, maar aan verscheidene personen toegestuurd of meegedeeld worden".

legbaar) vermoeden geldt dat zij de bedoeling hebben om een "misdadige en de democratie vijandig gezinde ideologie in ere te willen herstellen en daarbij een of verschillende categorieën mensen ernstig te willen beledigen".[4]

De hoofdstraf voor inbreuk op de wet is een gevangenisstraf van acht dagen tot een jaar en een geldboete van 26 tot 5000 euro.[5] Wat betreft (uitdrukkelijk voorziene) bijkomende straffen biedt de wet om te beginnen de mogelijkheid om een veroordeelde overeenkomstig artikel 33 van het Strafwetboek tot de ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten te veroordelen (art. 1 lid 3 Negationismewet). Naast de ontzetting kan (opnieuw facultatief) ingeval van veroordeling wegens overtreding van de wet "worden bevolen dat het vonnis in zijn geheel of bij uittreksel in één of meer dagbladen wordt bekengemaakt, alsmede dat het wordt aangeplakt, een en ander op kosten van de veroordeelde" (art. 2 Negationismewet).

B. Voorgenomen wijziging

Zoals gezegd ligt momenteel in het parlement een wetsontwerp voor van de Regering dat er onder meer toe strekt om de Negationismewet uit te breiden.[6] Het dossier werd al geamendeerd en goedgekeurd door de Kamer.[7] Ten tijde van dit schrijven was het in behandeling genomen door de Commissie voor de Justitie in de Senaat.

In zijn huidige vorm voorziet het ontwerp dat ook het ontkennen (schromelijk minimaliseren, etc.) van andere genocides strafbaar wordt. Verder zal het verbod ook gelden voor uitspraken over bepaalde misdaden tegen de menselijkheid. Meer bepaald gaat het enerzijds om genocides of misdaden tegen de menselijkheid die erkend zijn: "door een vonnis van een internationaal tribunaal, waarvan de bevoegdheid erkend is door België, door de Veiligheidsraad of de Algemene Vergadering van de Organisatie van de Verenigde Naties".[8] Anderzijds kan het ook gaan om genocides en misdaden tegen de menselijkheid "die erkend zijn door een vonnis van een Belgisch rechtscollege of van een rechtscollege van een andere lidstaat van de Europese Unie".[9]

Ten slotte is de laatste weken een sterke lobby op gang gekomen om ook de Armeense genocide door Turkije in het verbod op te nemen, die (vooralsnog) niet door een internationaal tribunaal noch door enig rechtscollege van een EU-lidstaat erkend is.[10]

3. Verruiming is niet nodig

Pleitbezorgers van een uitbreiding van de Negationismewet beroepen zich vooral op twee elementen. Ten eerste zou de verruiming nodig zijn om het nationale recht in overeenstemming te brengen met internationale verplichtingen. Ten tweede zou zij nodig zijn om een 'discriminatie' weg te werken die het gevolg zou zijn van de bijzondere behandeling van de Nazi-genocide ten opzichte van andere genocides. Geen van beide argumenten kan echter overtuigen.

A. Verruiming niet vereist door internationaal recht

Naar luid van de Memorie van Toelichting is de bedoeling van het wetsontwerp erin gelegen om het Belgische recht in overeenstemming te brengen met het 'Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van delicten met betrekking tot computercriminaliteit' (hierna: (Cybercrime) Verdrag) en het Aanvullend Protocol bij dit verdrag 'betreffende de strafbaarstelling van handelingen van racistische en xenofobe aard via computersystemen' (hierna: (Cybercrime) Protocol).[11] Wat betreft de grondslag voor de voorgestelde uitbreiding van de Negationismewet

4 Arbitragehof 12 juli 1996, nr. 45/96, B.7.8-10. Zie o.m.: E. BREMS, "Revisionismewet verenigbaar met vrije meningsuiting", T. Vreemd. 1996, 144-147; J. VELAERS, "Het Arbitragehof, de vrijheid van meningsuiting en de wet tot bestraffing van het negationisme en het revisionisme", C.D.P.K. 1997, nr. 3, 573-581

5 Vermeerderd met de wettelijke opdeciemen.

6 Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 28 november 2000 betreffende de informaticacriminaliteit, de wet van 30 juni 1994 betreffende het auteursrecht en de naburige rechten, en van de wet van 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de Tweede Wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd, Parl. St. *Kamer 2003-04, nr. 51-1284.*

7 Zie voor de door de Kamer geamendeerde en aan de Senaat doorgestuurde tekst: Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/11. In plenaire stemming werd het ontwerp goedgekeurd met 108 stemmen voor, 0 stemmen tegen en 21 onthoudingen* (Hand. *Kamer 2004-05, 21 april 2005, 46).*

8 Ibid., *6 (art. 8). De tekst van het voorgestelde artikel is overigens op dit punt vatbaar voor verschillende interpretaties. Naast de aangegeven lezing kan men de bepaling ook lezen als zou men de ontkenning (etc.) willen verbieden van genocides en misdaden tegen de menselijkheid die erkend zijn: (1) door een in kracht van gewijsde gegaan vonnis van enig internationaal tribunaal waarvan de bevoegdheid erkend is door België; (2) door de veiligheidsraad of de Algemene vergadering van de Verenigde Naties. Voor die laatste categorie genocides en misdaden tegen de menselijkheid zou met andere woorden geen rechterlijke uitspraak vereist zijn, opdat de ontkenning (etc.) ervan strafbaar zou zijn. Het zou slechts nodig zijn dat de betreffende feiten door de veiligheidsraad of de Algemene Vergadering van de V.N. als zodanig erkend zijn (bijv. de Armeense genocide). Uit de parlementaire voorbereidingen blijkt echter duidelijk dat deze lezing niet bedoeld is. Mocht deze interpretatie toch aangehouden worden, dan geldt de onder punt 4 volgende kritiek* a fortiori. *Zie voor een (vernietigende) analyse van het wetsontwerp op basis van deze lezing: O. CORTEN, "Carte blanche, négationnisme et restriction des libertés",* Le Soir, *19 mei 2005.*

9 Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/11. Dit element betrof een wijziging ten aanzien van het oorspronkelijke ontwerp, door middel van het amendement nr. 18 van mevr. DÉOM en dhr. MAINGAIN* (Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/7, 5). Het werd in de Commissie aangenomen met 7 tegen 2 stemmen en 3 onthoudingen.*

10 Zie hiertoe reeds amendement nr. 7 van dhr. MAINGAIN: Parl. St. *Kamer 2003-04, nr. 51-1284/4, 1-3.*

11 Indieners spreken respectievelijk over de 'Overeenkomst van de Raad van Europa inzake informaticacriminaliteit' en het 'Aanvullend Protocol bij de Overeenkomst inzake informaticacriminaliteit betreffende de bestraffing van racistische en xenofobe feiten gepleegd met behulp van informaticasystemen'. De Raad van State geeft aan dat deze terminologie in andere overheidsdocumenten van zowel België als Nederland niet gebruikelijk zou zijn, en dat het niet geraden is om uiteenlopende terminologie te bezigen (Parl. St. *Kamer 2003-04, nr. 51-1284/1, 14). Hier wordt de door de Raad gebruikte terminologie gehanteerd.*

gaat het enkel om het Protocol, meer bepaald artikel 6.[12]

Voorstanders van de wijziging verwijzen graag naar deze internationale instrumenten die België zouden *dwingen* tot de uitbreiding van de wet.[13] Op deze 'verplichting' kan echter – op zijn zachtst gezegd – het één en ander worden afgedongen. Zo heeft België de beide documenten nog slechts ondertekend. De Raad van State wees er in zijn advies ook al op dat België met het Verdrag noch het Protocol bij wet heeft ingestemd. Ze zijn dus nog niet van kracht in de interne rechtsorde.[14]

Alvorens het Cybercrime Verdrag en het Protocol blindelings en over de gehele lijn om te zetten, lijkt het gepast om eerst een parlementair debat te voeren omtrent de wenselijkheid van instemming met deze instrumenten zelf, en het *daarmee* creëren van eventuele verplichtingen. Zeker wat betreft het Protocol is dat aangewezen, omdat verschillende bepalingen inzake racisme en xenofobie die daarin zijn opgenomen nogal omstreden waren. Het feit dat er *überhaupt* een Protocol bestaat, vloeit voort uit het feit dat er binnen het opstellende Comité onvoldoende overeenstemming bestond om bepaalde elementen op te nemen in het Verdrag zelf. Verschillende delegaties weigerden opname vanwege bezorgdheid over de verenigbaarheid ervan met de vrijheid van meningsuiting. Enige terughoudendheid terzake lijkt dan ook aangewezen.

Nog meer veelzeggend is dat zelfs binnen het – al enigszins omstreden – Protocol een uitdrukkelijke voorbehoudsmogelijkheid voorzien wordt voor de omzetting van juist dit artikel 6 dat negationisme van genocides en misdaden tegen de menselijkheid verbiedt. Artikel 6 § 2b stelt dat het aan Staten die partij zijn bij het Protocol vrij staat om de eerste paragraaf van het artikel gedeeltelijk of in het geheel niet om te zetten in hun nationale recht, indien zij op dit punt een voorbehoud wensen te maken. Deze mogelijkheid wijst op de uitzonderlijke en verregaande aard van deze maatregel, zelfs binnen het kader van het Protocol.[15]

Zelfs indien België het Verdrag én het Protocol zonder voorbehoud zou ratificeren, dan nog zou de verplichting die daaruit voortvloeit veel beperkter van aard zijn dan de wijziging waarin het wetsontwerp momenteel voorziet. Zowel het Verdrag als het Protocol viseren namelijk uitsluitend het internet en andere informaticasystemen. Voor artikel 6 van het Protocol is dat niet anders. Het ontwerp van de Regering gaat veel verder en verbiedt de publieke ontkenning, schromelijke minimalisering (etc.) van de aangegeven genocides en misdaden tegen de menselijkheid in algemene zin.[16]

Dit is niet het enige punt waarop de Belgische wetgever verder wil gaan dan het Protocol. Zo vereist[17] artikel 6 § 1 van het Protocol alleen dat de ontkenning (etc.) van *door internationale tribunalen* erkende genocides en misdaden tegen de menselijkheid verboden wordt. Regering en Kamer wensen dit nog verder uit te breiden tot feiten die slechts door Belgische en andere nationale rechtscolleges van de Europese Unie erkend zijn. Minister van Justitie ONKELINX geeft toe dat deze toevoeging "op het eerste gezicht verder lijkt te gaan dan wat artikel 6 van het aanvullend Protocol voorschrijft".[18] Volgens haar komt deze handelwijze echter "in werkelijkheid" neer op "het volledig doortrekken van de logica" van de bepaling uit het Protocol.[19]

Met name dit laatste illustreert al duidelijk de risico's van het 'hellend vlak' in deze problematiek: (1) de uitbreiding is (nog) op geen enkele manier vereist door internationaal recht en (2) zelfs indien België zou beslissen zich op dit punt te verbinden dan zouden de plichten veel beperkter zijn dan de wijzigingen die worden doorgevoerd; (3) dit gebeurt enkel om een ingezette logica consequent door te trekken, (4) zonder dat nog bezien wordt of dit wel gerechtvaardigd of wenselijk is *(cf. infra)*.

12 De eerste paragraaf van dit artikel luidt als volgt: "Each party shall adopt such legislative measures as may be necessary to establish the following conduct as criminal offences under its domestic law, when committed intentionally and without right: distributing or otherwise making available, through a computer system to the public, material which grossly minimises, approves or justifies acts constituting genocide or crimes against humanity, as defined by international law and recognised as such by final and binding decisions of the International Military Tribunal, established by the London Agreement of 8 August 1945, or of any other international court established by relevant international instruments and whose jurisdiction is recognised by that Party".

13 Zie in deze zin o.m.: Parl. St. *Kamer 2003-04, nr. 51-1284/1, 3-7 (Memorie van Toelichting);* Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/8, 3-5 en 10 (ONKELINX);* Hand. *Kamer 2004-05, 21 april 2005, 2-4 (MARINOWER).*

14 Parl. St. *Kamer 2003-04, nr. 51-1284/1, 14.*

15 Het Protocol staat slechts voorbehouden toe voor drie artikelen binnen het instrument, waarvoor dat uitdrukkelijk voorzien is (art. 12 § 2). Het gaat daarbij om art. 3 (verspreiding racistisch materiaal), art. 5 (racistische beledigingen) en art. 6 (negationisme). Daarbij worden voor artikelen 5 en 6 de ruimste voorbehoudsmogelijkheden toegestaan (zie: art. 5 § 2b en 6 § 2b).

16 Meer bepaald in alle omstandigheden voorzien in artikel 444 Sw. (cf. supra *voetnoot 2). Zie voor deze kritiek reeds: D. DE PRINS, S. SOTTIAUX en J. VRIELINK,* o.c., *nr. 1068. Vgl.* Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/8, 8 (AUWERA).*

17 Opnieuw: momenteel 'vereist' het Protocol niets, omdat het niet van kracht is in de Belgische rechtsorde. Het vereiste zou slechts gelden indien (1) België het Verdrag en het Protocol zou ratificeren en (2) voor wat dat laatste betreft zonder voorbehoud bij artikel 6.

18 Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/8, 11 (ONKELINX).*

19 Ibid., *11 (ONKELINX). De doortrekking van deze logica zou volgens de Regering verantwoord of zelfs verplicht zijn, enerzijds vanuit het complementariteitsprincipe uit het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof en anderzijds vanuit het (Europeesrechtelijke) principe van de wederzijdse erkenning van gerechtelijke beslissingen. Zie: ibid., 11-13 (ONKELINX). Zie kritisch: ibid., 14 (BORGINON).*

B. Verruiming niet vereist door het gelijkheidsbeginsel

Naast de vermeende internationale verplichting, is er een bijkomend argument waarom sommigen menen dat de verruiming van de strafbaarstelling nodig zou zijn. Dit argument is gelegen in het gelijkheidsbeginsel. De verruiming van de strafbaarstelling door de Kamer tot genocides en misdaden tegen de menselijkheid die (enkel) erkend zijn door interne rechtscolleges van EU-lidstaten is duidelijk door deze bezorgdheid ingegeven.[20] Ook binnen het Comité dat het Protocol heeft opgesteld, speelden gelijkheidsoverwegingen mee bij de inclusie van andere genocides en misdaden tegen de menselijkheid dan enkel die uit de Tweede Wereldoorlog.[21]

Hoewel van de gelijkheidsargumenten op het eerste gezicht een zekere aantrekkingskracht uitgaat, houden zij bij nadere reflectie geen stand. Los van de vraag of de Negationismewet zoals die vandaag is opgevat een verantwoorde beperking van de vrijheid van meningsuiting inhoudt,[22] is er een aantal argumenten ter rechtvaardiging van de huidige strafbaarstelling dat niet geldt voor de geplande uitbreiding.

Overeenkomstig de vaste rechtspraak van het Arbitragehof over het grondwettelijk discriminatieverbod is er slechts sprake van een schending van het gelijkheidsbeginsel indien vergelijkbare gevallen ongelijk worden behandeld, en indien voor dat onderscheid geen objectieve en redelijke verantwoording bestaat. Wat het eerste aspect betreft – de vergelijkbaarheid – kan worden aangenomen dat de genocide die door het Nazi-regime is gepleegd in tal van opzichten vergelijkbaar is met genocides uit andere periodes en plaatsen. Een belangrijke punt van overeenstemming is wellicht de racistische en xenofobe ingesteldheid die veelal terugkomt bij de daders van deze misdaden.[23] Dat verschillende genocides qua aard en oorzaak vergelijkbaar zijn impliceert echter niet dat er geen objectieve en redelijke verantwoording bestaat voor de uitzonderingsbehandeling in de Negationismewet van de Nazi-genocide.

Die verantwoording moet worden gezien tegen de achtergrond van de vrijheid van meningsuiting. Overeenkomstig de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Arbitragehof is een inperking van de vrijheid van meningsuiting slechts verantwoord wanneer zij beantwoordt aan een dwingende sociale noodwendigheid. De oorspronkelijke Negationismewet voldoet volgens het Arbitragehof aan dit vereiste door een combinatie van factoren.[24] Niet alleen wees het Hof in het arrest van 12 juli 1996 op het eerrovend en beledigend karakter van de geviseerde meningsuitingen voor de nagedachtenis van de slachtoffers van de genocide; een belangrijk motief ter verantwoording van het wetgevend optreden was dat de meningsuitingen "een bedreiging vormen voor een democratische samenleving, doordat ze streven naar de rehabilitatie van de nazi-ideologie. De wet beoogt in die zin de bestrijding van een specifiek fenomeen dat de democratie kan ontwrichten".[25] "Zo begrepen", vervolgde het Hof, "is de bestreden wet kunnen beschouwd worden als beantwoordend aan een dwingende sociale noodwendigheid".[26]

Welnu, het is zeer de vraag of het ontkennen of minimaliseren van andere genocides of misdaden tegen de menselijkheid dan die uit de Tweede Wereldoorlog op dit ogenblik in België een voldoende concrete bedreiging zou vormen voor de democratische samenleving, en of de bestraffing ervan derhalve beantwoordt aan dezelfde dwingende maatschappelijke noodwendigheid. In één pertinent opzicht verschillen de Nazi-misdaden van andere vormen van genocide en misdaden tegen de menselijkheid: de eerstgenoemde feiten zijn immers onlosmakelijk verbonden met een ideologie en een regime dat amper zestig jaar geleden voor onze contreien het einde betekende van de democratie en de mensenrechten. Hoe vreselijk ook de gevolgen mogen zijn van andere genocides voor de slachtoffers en de samenlevingen waarin zij zich voordeden, zij hebben voor België niet diezelfde maatschappelijke relevantie die een uitzonderlijke maatregel als de beperking van de vrije meningsuiting kunnen verantwoorden.[27]

Voor deze redenering valt overigens steun te vinden in het arrest van het Arbitragehof over de oorspronkelijke Negationismewet. Het Hof verwierp destijds het middel dat werd genomen uit een schending van het gelijkheidsbeginsel. Naar oordeel van het Hof was de uitsluiting van andere vormen van genocide dan "de genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd" verantwoord. Het Hof stelde vast dat de beperking van de beoogde meningsuitingen in de Ne-

20 Zie bijv.: Parl. St. *Kamer 2003-04, nr. 51-1284/4, 2-3;* Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/7, 5;* Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/8, 11.*

21 Explanatory report to the additional Protocol to the Convention on cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems, *ETS. no 189, nrs. 39-40.*

22 Zie bijvoorbeeld kritisch: K. RAES, "Vrijheid van meningsuiting en de revisionistische geschiedvervalsing", in G.A.I. SCHUIJT en D. VOORHOOF (eds.), Vrijheid van meningsuiting, racisme en revisionisme, *Gent, Academia, 1995, 31-77; G. VANDENBERGHE, "Ong*s*nsur**rd", in G. BUELENS e.a. (eds.),* De militanten van de limiet. Over censuur en vrije meningsuiting, *Leuven, Van Halewyck, 2000, 85-98.*

23 In het Explanatory report bij het Cybercrime Protocol luidt het bijvoorbeeld dat sinds de Tweede Wereldoorlog "other cases of genocide and crimes against humanity occurred, which were strongly motivated by theories and ideas of a racist and xenophobic nature" (Explanatory report, *ETS. no 189, nrs. 39-40).*

24 Arbitragehof, nr. 45/96, 12 juli 1996, B.7.12-B.7.13.

25 Ibid., *B.7.12.*

26 Ibid., *B.7.13.*

*27 Dit betekent niet dat men het directe gevaar van het negationisme van de Nazi-genocide moet overdrijven (zie hiertoe: G. VANDENBERGHE, "Ong*s*nsur**rd",* l.c., *90-97). De relevantie en het risico van deze uitlatingen zijn evenwel binnen onze maatschappelijke context wel duidelijk* groter *dan dat het geval is voor analoge meningsuitingen over andere genocides en misdaden tegen de menselijkheid.*

gationismewet was ingegeven door de omstandigheid dat deze gedragingen "parallel met de terugkeer van antidemocratische en racistische stromingen in de maatschappij, de jongste jaren zijn toegenomen".[28] Het is dus (mede) de concrete maatschappelijke dreiging en de associatie met antidemocratische tendensen in onze samenleving die het uitzonderingsregime volgens het Hof verantwoorden.

Van dit feit was ook de wetgever zich bij de totstandkoming van de oorspronkelijke Negationismewet terdege bewust.[29] In het voorstel dat tot de wet leidde, kwam namelijk aanvankelijk niet tot uitdrukking dat het enkel betrekking had op de genocide door het Duitse nationaal-socialistische regime. Het bewuste voorstel viseerde de ontkenning (etc.) van "misdrijven tegen de mensheid en oorlogsmisdrijven" in algemene zin.[30] In de loop van de parlementaire behandeling werd de draagwijdte in dit opzicht dan ook drastisch beperkt, juist vanuit overwegingen van vrijheid van meningsuiting en -onderzoek en de bijzondere maatschappelijke relevantie van de ontkenning van de Nazi-genocide.[31]

Het gelijkheidsargument illustreert daarmee opnieuw het gevaar dat de wetgever zich met dit soort wetgeving op een hellend vlak begeeft: na de invoering van een beperkt verbod, verliest men na verloop van tijd de *ratio* van die beperking uit het oog en acht men het niet meer duidelijk waarom de ene genocide wél en de andere niet mag worden ontkend of geminimaliseerd. Indien men zich beter hoedt voor deze reflex, dan zou men inzien dat er (nog altijd) pertinente verschillen zijn, die een ongelijke behandeling minstens verantwoorden, of – zoals zal blijken – zelfs noodzakelijk maken (cf. infra).

4. Verruiming en grondwettigheid

Anders dan sommigen voorspiegelen, is er van een internationale en/of grondwettelijke verplichting om de Negationismewet uit te breiden dus al met al geen sprake. Dit neemt niet weg dat de wetgever de wijziging om andere redenen wenselijk kan achten. Bij enige reflectie blijkt echter dat de uitbreiding van de strafbaarstelling tot absurde resultaten kan leiden, waarmee mogelijk zelfs de grenzen van de grondwettigheid worden overschreden. Dit is op verschillende punten het geval. In het volgende gaan wij meer bepaald in op de problemen die het ontwerp oplevert voor de vrijheid van meningsuiting (A) en het legaliteitsbeginsel (B).

A. Vrijheid van meningsuiting

De voorgestelde wijziging staat om te beginnen op gespannen voet met de vereisten die voortvloeien uit de waarborgen inzake de vrijheid van meningsuiting, zoals deze in België toepassing vinden.

Een eerste probleem dat in het oog springt, is de wijze waarop het misdrijf wordt omschreven. Anders dan in de huidige wet wordt niet het ontkennen (etc.) van een welbepaalde, in de wet omschreven genocide beteugeld – te weten "de genocide die tijdens de Tweede Wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd". Het ontwerp viseert uitlatingen die betrekking hebben op genocides en misdaden tegen de menselijkheid die "erkend" zijn door "een in kracht van gewijsde gegaan vonnis" van bepaalde nationale, internationale en buitenlandse rechtscolleges.

Deze omschrijving doet op zich reeds problemen rijzen in verband met de vrijheid van meningsuiting. Nog los van het feit dat rechtscolleges doorgaans geen genocides 'erkennen', maar veeleer uitspraak doen over specifieke feiten gepleegd door specifieke personen, dient in herinnering gebracht dat een rechterlijke uitspraak niet garant staat voor de juridische (laat staan de historische) waarheid omtrent bepaalde gebeurtenissen. Net zoals meningen kunnen verschillen over de interpretatie van de geschiedenis, onttrekken ook juridische kwalificaties zich niet aan de al dan niet terechte kritiek van bijvoorbeeld de betrokken partijen, juristen of andere belanghebbenden. Dit geldt ook voor kwalificaties die door rechters zijn vastgelegd bij een in kracht van gewijsde gegaan vonnis: het laatste woord is immers niet noodzakelijk het juiste woord (denk in dit verband ook aan *dissenting opinions*).[32]

Een bijkomend probleem is de mogelijkheid van tegenstrijdige vonnissen.[33] Neem het voorbeeld van een ingezetene van een (EU-lid)staat, waarbinnen een rechtscollege bepaalde feiten de kwalificatie van misdaden tegen de menselijkheid heeft ontzegd. In theorie zou deze persoon strafbaar kunnen zijn indien hij deze rechterlijke uitspraak voor zou lezen in België, wanneer dezelfde feiten door een willekeurig rechtscollege in een andere EU-lidstaat wél gekwalificeerd zijn als misdaden tegen de menselijkheid.[34]

Het voorgaande maakt duidelijk dat de vaststelling van de strafbare uitlatingen aan de hand van uitspraken van rechtscolleges het gevaar in zich houdt dat allerlei vormen

28 Arbitragehof, nr. 45/96, 12 juli 1996, B.8.2.

*29 Het Arbitragehof baseert zich in zijn overwegingen op dit punt ook op de parlementaire voorbereidingen (*ibid., *B.8.2).*

30 Art. 1 Wetsvoorstel tot bestraffing van het betwisten, in twijfel trekken en ontkennen of goedpraten van misdrijven tegen de mensheid en oorlogsmisdrijven, Parl. St. *Kamer 1991-92, nr. 48-557/1, 3 (EERDEKENS).*

31 Zie uitvoerig: D. DE PRINS, S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, o.c., *nrs. 1050-1114.*

32 Relevant is ook dat een in kracht van gewijsde gegaan vonnis zelfs een verstekvonnis kan zijn, waarbij opgezet spel niet uitgesloten kan worden. Dit maakt de basis voor de nieuwe strafbaarstelling a fortiori *precair.*

33 Zie ook de kritiek van dhr. BORGINON in de Kamercommissie: Parl. St. *Kamer 2004-05, nr. 51-1284/8, 14.*

34 En dit, terzijde, terwijl diezelfde uitlating in de staat waar het oordeel werd uitgesproken hoogstwaarschijnlijk zelfs niet *strafbaar zal zijn. Veel Europese landen zullen de bepaling uit art. 6 van het Cybercrime Protocol immers niet of slechts gedeeltelijk omzetten en onder diegene die dit wél doen, lijkt het onwaarschijnlijk dat zij in eenzelfde uitbreiding van het toepassingsgebied zullen voorzien.*

van legitiem politiek, juridisch en academisch debat dreigen gecriminaliseerd te worden.

Nu kan men als argument hiertegen inbrengen dat er – volgens vaste rechtspraak van het Europees Hof – een categorie bestaat van "duidelijke vastgestelde historische feiten – zoals de holocaust – waarvan het ontkennen of herzien onttrokken is van de beschermingssfeer van artikel 10 EVRM op basis van artikel 17 EVRM".[35] Afgezien van de vraag of deze rechtspraak voldoende recht doet aan de vrijheid van meningsuiting, moet worden gewezen op het essentiële verschil tussen "duidelijke vastgestelde historische feiten – zoals de holocaust", en allerhande in het verleden bij vonnis of arrest erkende en/of in de toekomst nog vast te stellen genocides en misdaden tegen de menselijkheid. De omstandigheid dat een misdrijf in een bepaalde rechterlijke uitspraak wordt 'erkend', maakt het geenszins tot een "duidelijk historisch vastgesteld feit".

Meer fundamenteel rijst de vraag of het ontkennen of minimaliseren van misdaden tegen de menselijkheid en genocides (anders dan die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gepleegd) *überhaupt* het voorwerp kunnen uitmaken van strafsancties.[36] Een korte analyse van de rechtspraak van het Arbitragehof over de expressievrijheid toont aan dat dit allerminst evident is. Uit steeds meer arresten blijkt dat het Hof zeer nauwgezet toekijkt op de naleving van dit recht, en daarbij soms verder wenst te gaan dan de minimumbescherming die wordt geboden in de rechtspraak van het Europees Hof over artikel 10 EVRM.[37] Een belangrijk principe dat in deze arresten valt te ontwaren is de afkeurende houding van het Arbitragehof ten aanzien van pogingen om het louter verspreiden van ideeën te bestraffen, ook al zijn die beledigend, schokkend, discriminatoir of inhoudelijk onverzoenbaar met de mensenrechten.

Een voorafspiegeling van de bijzondere positie die het Arbitragehof vandaag toekent aan de vrije meningsuiting is al terug te vinden in het eerste belangrijke arrest over dit recht, te weten: arrest nr. 45/96 over de Negationismewet. Anders dan zich – zoals het Europees Hof recent nog deed[38] – in deze materie te verschuilen achter de rechtsmisbruikbepaling opgenomen in artikel 17 EVRM, onderzocht het Arbitragehof in het arrest van 1996 op omstandige wijze of de bestreden wet beantwoordt aan een dwingende sociale noodwendigheid en of zij kan worden beschouwd als nodig in een democratische samenleving in de zin van artikel 10 EVRM en artikel 19 IVBPR. Zoals hoger reeds werd aangegeven hechtte het Hof er belang aan dat de wetgever destijds de bedoelde meningsuitingen niet vanwege hun inhoud op zich bestrafte, maar vanwege hun nadelige gevolgen voor de democratische samenleving.[39] Vandaar de nadruk in het arrest op het verband tussen de ontkenning van de Nazi-genocide en het concrete gevaar voor de rehabilitatie van de bijbehorende ideologie.

De afkeer ten aanzien van het bestrijden van ideeën op zich komt veel duidelijker tot uiting in het arrest nr. 10/2001 in verband met de Wet op de partijfinanciering.[40] Die wet strekt er – vereenvoudigd weergeven – toe een einde te maken aan de financiering van politieke partijen die "vijandig" staan tegenover de mensenrechten. Volgens het Arbitragehof is deze werkwijze enkel verenigbaar met de vrije meningsuiting indien 'vijandigheid' wordt begrepen als "aanzetting tot schending van een vigerende rechtsnorm", inzonderheid het aansporen tot het plegen van geweld.[41] Gelet op dit principe was het Hof bijvoorbeeld van oordeel dat kritiek van een politieke partij op de filosofische of ideologische vooronderstellingen van de mensenrechten mogelijk moet blijven.

Tot slot is er het arrest nr. 157/2004 over de Antidiscriminatiewet.[42] Uit verschillende passages in dit arrest blijkt opnieuw dat het louter verspreiden van ideeën niet het voorwerp van sancties mag uitmaken. Zo sneuvelde het burgerrechtelijke verbod op het verspreiden van 'discriminerende uitlatingen'. Die bepaling gaf namelijk niet aan "waarin of wanneer die discriminerende uitlatingen de in een democratische samenleving toelaatbare drempel overschrijden van het verkondigen van ideeën welke kunnen 'schokken, verontrusten of kwetsen'".[43] Ook vernietigde het Arbitragehof het strafrechtelijk verbod om openlijk een voornemen tot discriminatie te kennen te geven. De reden hiervoor: "[z]ulk een verbod (...) smoort elk debat omdat het verhindert dat diegene die dat voornemen uit, kan worden tegengesproken en ervan zou kunnen worden afgebracht dat voornemen te verwezenlijken".[44] Ten slotte gaf het Hof een beperkende – grondwetsconforme – interpretatie van het misdrijf 'aanzetten tot discriminatie, haat of geweld'. Het maakte duidelijk dat de term 'aanzetten tot' aangeeft dat "de strafbaar gestelde handelingen verder gaan dan louter informatie, ideeën of kritiek".[45] Het werkwoord 'aanzetten tot'

35 Zie bijv. EHRM, arrest van 27 september 1998, Lehideux en Isorni t. Frankrijk, Reports *1998-VII, § 47.*

36 Temeer omdat de straffen in de huidige wet al relatief zwaar zijn (cf. supra)*: de verruiming van de strafbaarstelling brengt in dat opzicht de proportionaliteit van de strafmaat en de evenredigheid van de beperking op de vrijheid van meningsuiting in het gedrang. Hoewel de straf feitelijk hetzelfde blijft, wordt de zwaarte ervan immers na de wetswijziging problematischer, gezien het feit dat de wet voortaan ook ziet op minder schadelijke uitlatingen.*

37 Zie ook S. SOTTIAUX, "Het Arbitragehof herwaardeert de vrijheid van meningsuiting", R.W. *2001-2002, 185-193; S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, "Eén arrest, vijf mijlpalen",* De Juristenkrant *2004, nr. 96, 4. Vgl. J. VELAERS, "Het Arbitragehof en de antidiscriminatiewet",* T.B.P. *2004, nr. 10, 610, nr. 29; F. ANG, "De (on)verenigbaarheid van de anti-discriminatiewet met de Grondwet",* TvMR *2004, nr. 4, 16.*

38 Zie EHRM, beslissing van 24 juni 2003, Garaudy t. Frankrijk.

39 Zie bijvoorbeeld Arbitragehof, nr. 45/96, 12 juli 1996, B.7.14.

40 Arbitragehof, nr. 10/2001, 7 februari 2001, B.4.7.2.

41 Ibid. *B.4.7.2.*

42 Arbitragehof, nr. 157/2004, 6 oktober 2004.

43 Ibid., *B.73.*

44 Ibid., *B.60.*

45 Ibid., *B.49.*

moet volgens het Hof worden ingevuld overeenkomstig zijn gebruikelijke betekenis, namelijk "aansporen om iets te doen", "opzetten, aanstoken".[46] Daarbij moet er tevens sprake zijn van een bijzonder opzet. Het misdrijf in kwestie is niet voltrokken vanaf het ogenblik dat de materiële elementen ervan aanwezig zijn; vereist is een aantoonbare "bijzondere wil [om] aan te zetten tot discriminatie, haat of geweld".[47]

Het is niet vanzelfsprekend om uit deze arresten algemene criteria en principes af te leiden op basis waarvan zou kunnen worden voorspeld hoe het Hof, in voorkomend geval, zal oordelen over de uitbreiding van de strafbaarstelling in de Negationismewet. De aangehaalde arresten handelen over verschillende soorten wetgeving die steeds een specifieke verantwoording kennen. Niettemin valt in de rechtspraak van het Arbitragehof een duidelijk lijn te bespeuren die op zijn minst doet betwijfelen of de uitbreiding de grondwettigheidstoets zal doorstaan. Die lijn is, zoals gezegd, de duidelijke afkeuring van het Hof van alle initiatieven die het verbieden van meningsuitingen louter op basis van hun inhoud beogen. Anders gezegd: meningen mogen enkel worden aangepakt omwille van de gevolgen (van hun inhoud) voor anderen en voor de samenleving. Waarin die gevolgen moeten bestaan is nog niet volkomen duidelijk, maar het choqueren of kwetsen van derden of het in vraag stellen van de democratische waarden, lijken op zich niet te volstaan. Er lijkt iets meer 'tastbaars' of 'objectievers' vereist. De nadruk die het Hof in het arrest van 2001 over de Wet op de partijfinanciering legt op het concept 'aanzetten tot', en de wijze waarop het dit vereiste in 2004 verder uitwerkt in het arrest over de antidiscriminatiewet, wijzen er op dat het gevaar dat van een meningsuiting uitgaat voor een bepaald rechtsgoed concreter moet zijn dan het teweegbrengen van gevoelens bij het slachtoffer/toehoorder of verontwaardiging bij grote delen van het publiek.

Om terug te keren naar de geplande wijziging van de Negationismewet, lijkt het ons niet onmiddellijk duidelijk waarin voor de geviseerde uitlatingen die concrete dreiging zou bestaan. Op zich zetten uitspraken of teksten waarin genocides of misdaden tegen de menselijkheid worden ontkend of geminimaliseerd niet aan tot bepaalde (racistisch) gedragingen of ander wetteloos handelen. Wanneer dit laatste – gegeven bijvoorbeeld de context – wel het geval zou zijn, en aan de voorwaarde van het bijzonder opzet is voldaan, kan nog steeds gebruik worden gemaakt van de Antiracismewet om de negationistische of revisionistische uitspraken te beteugelen. Ook is, zoals gezegd, van de specifieke maatschappelijke dreiging die uitgaat van het ontkennen van de Nazi-misdaden geen sprake wat betreft de feiten waarop de uitbreiding betrekking heeft.

Kortom: het is zeer de vraag of de geviseerde uitingen 'de in een democratische samenleving toelaatbare drempel overschrijden van het verkondigen van ideeën welke kunnen schokken, verontrusten of kwetsen'.

B. Legaliteitsbeginsel

Niet minder belangrijk dan de problemen voor de vrijheid van meningsuiting die de voorgestelde wetswijziging met zich mee zou brengen, zijn de conflicten die het zal opleveren met het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel. De vaste rechtspraak van het Arbitragehof met betrekking tot dit beginsel vereist dat strafwetten de rechtsonderhorigen ertoe in staat stellen op een duidelijke en voorzienbare wijze in te schatten wanneer zij zich blootstellen aan vervolging door overtreding van de wet.[48]

Bepaalde onderdelen van de huidige Negationismewet leveren al een zekere spanning op met dit beginsel. Zo bestaat er in de rechtsleer nogal wat discussie omtrent de betekenis van het 'schromelijk minimaliseren', 'pogen te rechtvaardigen' en 'goedkeuren' van de genocide van het nazi-regime.[49]

De *genocide* met betrekking waartoe dergelijke uitlatingen verboden zijn, is echter vooralsnog wel relatief duidelijk omschreven en kenbaar. Artikel 1 lid 1 Negationismewet stelt dat het moet gaan om het ontkennen (etc.) van de "genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd". Het tweede lid van artikel 1 stelt dat de term 'genocide' hierbij meer bepaald begrepen moet worden "in de zin van artikel 2 van het Internationaal Verdrag van 9 december 1948 inzake de voorkoming en bestraffing van genocide". In het bewuste artikel 2 van dit verdrag wordt onder genocide verstaan: "[E]en van de volgende handelingen, gepleegd met de bedoeling om een nationale, etnische, godsdienstige groep, dan wel een groep, behorende tot een bepaald ras, geheel of gedeeltelijk als zodanig te vernietigen: (a) het doden van leden van de groep; (b) het toebrengen van ernstig lichamelijk of geestelijk letsel aan leden van de groep; (c) het opzettelijk aan de groep opleggen van levensvoorwaarden die gericht zijn op haar gehele of gedeeltelijke lichamelijke vernietiging; (d) het nemen van maatregelen, bedoeld om geboorten binnen de groep te voorkomen; (e) het gewelddadig overbrengen van kinderen van de groep naar een andere groep". Deze definitie werd destijds mede vanuit legaliteitsoverwegingen opgenomen.

In de voorgenomen wijziging vervalt de (relatieve) duidelijkheid van de wet op dit punt. Niet alleen wordt de ontkenning (etc.) van alle – door uitspraken van internationale tribunalen en/of rechtscolleges van EU-lidstaten erkende – genocides strafbaar, hetzelfde geldt ook voor alle misdaden tegen de menselijkheid, die op deze wijze erkend zijn. Deze uitbreiding voert de spanning met het legaliteitsbeginsel, die de wet in haar huidige vorm al in zich draagt, in niet geringe mate op.

46 Ibid., *B.49.*
47 Ibid., *B.51.*
48 Zie o.m.: Arbitragehof, nr. 157/2004, 6 oktober 2004; Arbitragehof, nr. 92/2005, 11 mei 2005.
49 Zie hierover: E. CLAES en J. VRIELINK, "Antiracisme en rechtsstatelijke strafrechtspleging", NjW *2005, nr. 99, 159-160.*

Men kan hier tegenin brengen dat de feiten die niet ontkend (etc.) mogen worden nog altijd objectief en duidelijk vaststaan: het moet immers zowel wat betreft de internationale tribunalen als de interne rechtscolleges van EU-lidstaten gaan om feiten die erkend zijn door een in kracht van gewijsde gegaan vonnis.

Het legaliteitsprobleem schuilt echter niet zozeer in het gebrek aan *objectiviteit* van de feiten met betrekking waartoe bepaalde uitlatingen verboden worden. Het gaat *in casu* veeleer (zij het indirect) om de *kenbaarheid* van deze feiten. De voorgenomen uitbreiding van de strafbaarstelling voert niet alleen externe elementen in, die niet door de Belgische wetgever worden bepaald, maar voorziet voor deze elementen ook geen enkele maatregel van publicatie in het Staatsblad. Kort en cru gezegd: "hoe zal men hier weten of de correctionele rechtbank van Thessaloniki een bepaalde slachtpartij heeft uitgeroepen tot een genocide?"[50] Men kan bezwaarlijk van Belgische rechtsonderhorigen eisen dat zij van deze feiten op de hoogte zijn én blijven.[51] Dit volstrekte gebrek aan kenbaarheid en toegankelijkheid maakt op haar beurt dat het bereik van de norm niet *a priori* duidelijk en voorzienbaar is,[52] hetgeen moeilijk verzoend kan worden met de vereisten van het legaliteitsbeginsel.

5. Conclusie

Zoals gezegd in de inleiding is het argument van het 'hellend vlak' niet het enige dat van belang is in het debat rondom de vrijheid van meningsuiting. Dit blijkt ook uit de voorgaande bespreking: rondom de uitbreiding van de Negationismewet figureren allerhande andere argumenten en rechtsgoederen om de vrijheid van meningsuiting wél of juist niet in te perken.

Verder is het argument in zekere zin gebrekkig in de mate dat het suggereert dat het mogelijk zou zijn om het 'hellend vlak' te ontwijken of om er 'vanaf' te stappen. In werkelijkheid zien we dat een dergelijke keuzemogelijkheid niet bestaat. Het 'hellend vlak' is onvermijdelijk en de problematiek bestaat er veeleer in om uit te maken hoe ver we 'omhoog' of 'omlaag' willen, kunnen, moeten of mogen.

Het argument van het 'hellend vlak' duidt in feite vooral op de noodzaak om terughoudend, behoedzaam en weloverwogen om te gaan met elke inperking van de vrijheid van meningsuiting. Het beknotten van de expressievrijheid simpelweg omdat dat het 'logische' of 'vanzelfsprekende' gevolg lijkt van eerdere inperkingen, volstaat in dat opzicht niet. Elke beslissing dient adequaat beargumenteerd en naar recht verantwoord te worden. Hierbij mag ook de internationalisering van het recht geen reden zijn om aan deze verantwoording te verzaken, om zodoende via een omweg alsnog elke afwegings- en keuzemogelijkheid terzake teniet te doen.

Van deze gevoeligheid of waakzaamheid is bij de uitbreiding van de Negationismewet tot op heden nog te weinig sprake. Zo is er nauwelijks debat geweest over de inhoudelijke voors en tegens van de maatregel. In de (onterechte) veronderstelling van een internationale verplichting enerzijds, en de gevoelde noodzaak van een 'logische doortrekking' van de inhoud daarvan anderzijds, is men voorbijgegaan aan de problematische kern van de materie. Zo dreigt men steeds verder de 'slippery slope' af te zakken.

Of daarbij een ondergrens bereikt wordt, zal wellicht bij gelegenheid beslist worden door het Arbitragehof. Als men een eventueel negatief antwoord op die vraag niet wil riskeren, dan behoort interventie 'bergopwaarts' door de Senaat nu nog tot de mogelijkheden.

50 J. DE WIT, "Ontkennen van alle genociden wordt strafbaar", De Juristenkrant 2005, nr. 109, 3.

51 Dit gebrek aan kenbaarheid vormt – terzijde – ook een bijkomend probleem voor de vrijheid van meningsuiting: beperkingen op deze vrijheid dienen immers ook duidelijk kenbaar en voorspelbaar te zijn.

52 De norm behelst in essentie een loutere doorverwijzing naar feiten die weliswaar objectief zijn, maar gezien hun ontoegankelijkheid toch een onaanvaardbaar vaag en onvoorzienbaar element uitmaken.